

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	11
1. Ελεύθερος χρόνος και αναψυχή	17
1.1. Η έννοια του ελεύθερου χρόνου	17
1.2. Η έννοια της αναψυχής	29
2. Η κοινωνική λειτουργία των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου	35
3. Η κοινωνική και οργανωτική διάσταση των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου	51
4. Η οργάνωση των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου	59
4.1. Παράγοντες οργάνωσης	64
4.2. Φορείς	65
4.3. Υποδομές	65
4.4. Μεθοδολογία	66
4.5. Μάρκετινγκ και οικονομικά	66
4.6. Έλεγχος και αξιολόγηση	67
4.7. Αποτελέσματα	67
4.8. Ανατροφοδότηση	68

5. Οργανωτικές εφαρμογές των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου	69
5.1. Παραδείγματα φυσικών και τεχνικών χώρων αναψυχής	75
5.1.1. Φυσικό περιβάλλον	75
5.1.2. Φυσικό-τεχνητό περιβάλλον	77
5.1.3. Ειδικές εφαρμογές	78
5.1.4. Τεχνητοί χώροι αναψυχής	79
5.1.5. Ειδικοί τεχνητοί χώροι αναψυχής	79
5.2. Ο έλεγχος και η αξιολόγηση των δραστηριοτήτων αναψυχής	80
 6. Σχεδιασμός ερευνητικών-εμπειρικών μελετών δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου	81
 7. Εφαρμογές προγραμμάτων ελεύθερου χρόνου	89
 Βιβλιογραφία	95

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην πορεία εξέλιξης των κοινωνιών, οι όροι *οργάνωση*, *ελεύθερος χρόνος* και *δραστηριότητες* που πραγματοποιούνται στα πλαίσια του ελεύθερου χρόνου, και οι οποίες μπορούν να οριστούν επίσης ως *αναψυχή*, έχουν μελετηθεί από διάφορες προσεγγίσεις και έχουν δεχθεί διάφορες ερμηνείες που αντικατοπτρίζουν τις κοινωνικές αλλαγές. Η οργάνωση στις παραδοσιακές, τις νεότερες και τις σύγχρονες κοινωνίες διαφοροποιεί τα μεθοδολογικά εργαλεία, ανάλογα με την επίδραση της προόδου και της τεχνολογίας, με τα οποία δύναται η επιστήμη του management να καθοδηγεί τη διαχείριση των συντελούμενων κοινωνικών λειτουργιών.

Η *οργάνωση και διοίκηση*, ως ενιαίος διεθνής όρος (management), αποτελεί πλέον εξειδικευμένο τομέα μελέτης και έρευνας τόσο σε αυτοτελή επιστημονικά πεδία όσο και ως συμπληρωματικό τμήμα σε συναφή επιστημονικά πεδία που αφορούν το μάρκετινγκ και τις επιχειρήσεις γενικότερα.

Τα εργαλεία γνώσης της οργάνωσης και διοίκησης έχουν σήμερα κωδικοποιηθεί γύρω από τον ανθρώπινο παράγοντα, που αποτελεί σημείο αναφοράς της διαχείρισής της, καθώς και τις διαφοροποιημένες χρήσεις που επιβάλλουν οι κοινωνικές διαφορετικότητες των χώρων εφαρμογής της. Δεν πρέπει να δια-

φεύγει της προσοχής των μελετητών της οργάνωσης και διοίκησης ότι οι ανθρώπινες ομάδες σε κάθε κοινωνία έχουν στοιχεία «διάκρισης», τα οποία βασίζονται σε παράγοντες καταγωγής, κινητικότητας και πολιτισμικού κεφαλαίου που επηρεάζουν τις δράσεις τους.

Η πολιτισμική παράδοση, εντασσόμενη ως χαρακτηριστικό σημείο αναφοράς, είτε ως παραδοσιακό πολιτιστικό προϊόν είτε ως εθιμικής συνέχειας κοινωνική ανάγκη, πρέπει να θεωρείται σημαντικός παράγοντας στην οργάνωση κάθε μορφής κοινωνικής δραστηριότητας.

Τα ιδιαίτερα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά του ελλαδικού χώρου επιβάλλουν ανάλογες οργανωτικές πρωτοβουλίες ειδικότερα σε ό,τι αφορά τις κοινωνικές λειτουργίες και δραστηριότητες, αφού τόσο οι κλιματολογικές συνθήκες όσο και το θαλάσσιο και χερσαίο περιβάλλον απαιτούν ειδικές προσαρμογές.

Ο *ελεύθερος χρόνος* από κοινωνιολογική σκοπιά οριοθετείται από το σύνολο των γενικότερων ανθρώπινων δραστηριοτήτων, επειδή έχει σχέση αλληλεξάρτησης με τις δομικές και λειτουργικές συνθήκες της κοινωνίας. Τι είναι όμως ο ελεύθερος χρόνος, ποια τα χαρακτηριστικά του, πώς διαμορφώνεται, από τι επηρεάζεται, γιατί είναι αναγκαίος; Αυτά και πολλά άλλα ανάλογα ερωτήματα καλούμαστε να απαντήσουμε, ούτως ώστε να είμαστε σε θέση να διαμορφώσουμε τις αναγκαίες συνθήκες της οργάνωσης των δραστηριοτήτων του.

Στο πέραςμα του χρόνου ο ελεύθερος χρόνος έχει μελετηθεί και ερευνηθεί με βάση την υπάρχουσα κοινωνική κατάσταση, την εργασία και τις δραστηριότητες των κοινωνικών ομάδων. Στην παρούσα μελέτη θα κάνουμε μια σύντομη αναφορά στις θεωρίες του ελεύθερου χρόνου, στην κοινωνική λειτουργία των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου, καθώς και στην κοινωνική και οργανωτική διάσταση που αυτές λαμβάνουν στις

κοινωνίες και τις κοινωνικές ομάδες. Θα αναφερθούμε επίσης στην οργάνωση των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου καθώς και στις οργανωτικές εφαρμογές του, και τέλος θα παρουσιάσουμε παραδειγματικές προτάσεις από ερευνητικές και εμπειρικές μελέτες που αφορούν την ελληνική πραγματικότητα.

Αναφορές με έντονες διαφοροποιήσεις αντλούμε από τις αρχαίες κοινωνίες του ελλαδικού χώρου αλλά και παγκοσμίως, στις οποίες η λειτουργία και η χρήση του ελεύθερου χρόνου υπήρξε ανάλογη των κοινωνικών, συλλογικών και ατομικών αναγκών των ανθρώπων. Στις παραδοσιακές προβιομηχανικές κοινωνίες, ο ελεύθερος χρόνος φαίνεται να οριοθετείται ανάλογα με τις τοπικές επιδράσεις, με την εθμική συνήθεια να αποτελεί την πλέον βαρύνουσα μορφή τους. Στις μεταβιομηχανικές κοινωνίες, ο ρόλος της εργασίας και η λειτουργία των «μηχανών» επέδρασαν καταλυτικά στη διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου, κυρίως ως αντισταθμιστικός παράγοντας της καθημερινότητας, διατηρώντας σε μεγάλο βαθμό τις πολιτισμικές τοπικές παραδόσεις. Στις νεότερες κοινωνίες μέχρι και σήμερα, όπου η τεχνολογία έχει αλλάξει τόσο τις συνήθειες-αντιλήψεις όσο και τις δομικές λειτουργίες της εργασίας και του κοινωνικού χρόνου, ο ελεύθερος χρόνος έχει αποκτήσει χαρακτηριστικά παιδαγωγικής, συμπληρωματικής, εκτονωτικής, ψυχαγωγικής και θεραπευτικής δράσης, ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται από το εκάστοτε κοινωνικό στρώμα.

Σήμερα, όσο ποτέ άλλοτε, ο ελεύθερος χρόνος στη χώρα μας έχει χάσει τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του, αφού η επίδραση των ξενόφερτων προτύπων έχει αλλάξει ριζικά τη λειτουργία του, με λίγες μεμονωμένες κοινωνικές ομάδες να προβάλλουν αντίσταση διατηρώντας αναλλοίωτη τη διαφορετικότητα της χρήσης του.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Με τον όρο *οργάνωση των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου* νοούνται όλες οι αναγκαίες μεθοδολογικές ενέργειες σε σχέση με τους τρόπους, τα μέσα, τα εργαλεία και τις εφαρμογές που απαιτούνται προκειμένου να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις διαμόρφωσης λειτουργικών δραστηριοτήτων που διευκολύνουν τις κοινωνικές ομάδες. Κάτι τέτοιο απαιτεί συνεχείς προσαρμογές ως προς τα περιεχόμενα και τους χώρους εφαρμογής σε αναλογία των ατομικών και συλλογικών δυνατοτήτων από τους συμμετέχοντες, με σκοπό τόσο τον προληπτικό τομέα διαφύλαξης της υγείας όσο και της αναγκαίας τόνωσης που θα πρέπει να προσλαμβάνουν τα άτομα κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων (Κουθούρης, 2009).

Η διαφοροποίηση της οργάνωσης των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου ανάλογα με το κοινωνικό στρώμα, την ηλικία, το φύλο και τις ικανότητες των ατόμων και των ομάδων συμβάλλει στην αποδοτικότερη εφαρμογή των εν γένει αθλητικών και ψυχαγωγικών δράσεων.

Η χρήση του ελεύθερου χρόνου, που είναι προσδιορισμένος ποσοτικά και ποιοτικά, πρέπει να παραπέμπει σε αντικειμενικές αναφορές της κοινωνικής πραγματικότητας που καλούμαστε να

σχεδιάσουμε και να οργανώσουμε. Χρειάζεται δηλαδή να υπάρξει μελέτη και ανάλυση της κοινωνικής και γεωγραφικής διαστρωμάτωσης, της κατοχής του πολιτισμικού κεφαλαίου των ατόμων και ομάδων που θα συμμετάσχουν, καθώς και των ειδικών φυσικών και τεχνητών διαθέσιμων υποδομών χρήσης που θα εξυπηρετήσουν τις αντίστοιχες δραστηριότητες (Κουθούρης, 2009).

Με ανάλογο τρόπο πρέπει να γίνει ο οργανωτικός σχεδιασμός ως προς τα περιεχόμενα εφαρμογής με αξιολογικές αναλύσεις, οι οποίες προλαμβάνουν και προστατεύουν από κινδύνους και ατυχήματα. Στην οργανωτική διαδικασία πρέπει επίσης να υπάρχουν εναλλακτικά σχέδια για την αντικατάσταση δραστηριοτήτων και λειτουργιών που, εξαιτίας υποκειμενικών ή αντικειμενικών καταστάσεων, δεν μπορούν να αποδώσουν έτσι όπως είχαν προβλεφθεί. Στην οργάνωση υπάρχει επίσης ο τομέας του ελέγχου και της αξιολόγησης, που αποτελούν τα απαραίτητα συνδετικά χαρακτηριστικά ενός ολοκληρωμένου προγράμματος, καθ' όσον αναδεικνύουν αδυναμίες, λάθη και παραλείψεις που μπορούν να διορθωθούν (Κουθούρης, 2009· Αλεξανδρή, 2006).

Η οργάνωση αποτελεί το ουσιαστικό μέρος ενός προγράμματος διαχείρισης δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου, το οποίο, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, δύναται να εξασφαλίσει την αποτελεσματική, οικονομική και αποδοτική προσφερόμενη υπηρεσία στο κοινωνικό σύνολο (Αλεξανδρή, 2006· Αυθίνος, 2006· Νικηταράς, 2003· Κουθούρης, 2009).

Οι πρώτες μορφές οργάνωσης δραστηριοτήτων με σωματικές, ψυχαγωγικές και θρησκευτικές λειτουργίες, εθιμικού κυρίως χαρακτήρα, συναντώνται σε φυσικά περιβάλλοντα με απλές υποδομές, χωρίς τα μέλη της ομάδας να έχουν συνοχή και συνέχεια, όπως στις πρωτόγονες και στις αρχαϊκές κοινωνίες.

Οργανωτικές δομές στις δραστηριότητες φαίνεται ότι εμφανίζονται στην αρχαία Ελλάδα, ειδικότερα κατά την τέλεση των αθλητικών αγώνων. Το ίδιο και στη ρωμαϊκή εποχή, όπου τα δημόσια παιχνίδια και οι αγώνες έχουν συγκεκριμένο οργανωτικό χαρακτήρα. Ανάλογα οργανωτικά πλαίσια ψυχαγωγικών και αθλητικών δραστηριοτήτων παρατηρούνται στις μεσαιωνικές κοινωνίες. Τέτοια είναι τα επίσημα τουρναμέντα (κονταρομαχίες) των μεγάλων ιπποτικών αγώνων, τα οποία μάλιστα προσέφεραν μεγάλα χρηματικά έπαθλα στους νικητές.

Με την έναρξη της βιομηχανικής επανάστασης στις δυτικές χώρες της Ευρώπης, κυρίως στην Αγγλία, η οργάνωση των αθλητικών δραστηριοτήτων παίρνει ορθολογιστικό χαρακτήρα, έτσι ώστε τίποτε να μη γίνεται τυχαία. Όλες οι αθλητικές διοργανώσεις έχουν έντονο ταξικό χαρακτήρα. Αργότερα τα οργανωτικά πλαίσια βελτιώνονται προοδευτικά με τη συμβολή της τεχνολογίας αλλά και την αποδοχή από τα μέλη των αντίστοιχων κοινωνικών ομάδων των διαφορετικών ειδών-μορφών ψυχαγωγικών και αθλητικών δραστηριοτήτων (Αυγερινός, 2007).

Στην Ελλάδα, η ανάγκη οργάνωσης χώρων για δραστηριότητες ψυχαγωγίας και άσκησης-αθλητισμού γεννήθηκε κατά τη δεκαετία του 1980, με την ύπαρξη μεγάλου αριθμού παραθεριστών, όπου φάνηκε μια διαφορετική προσέγγιση της χρήσης του ελεύθερου χρόνου. Αυτή τη χρονική περίοδο, λόγω και της μείωσης των ωρών και ημερών εργασίας, δημιουργήθηκε περισσότερος χρόνος για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Ο σκοπός της οργάνωσης των δραστηριοτήτων όμως ήταν διαφορετικός στα υψηλά και στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα: τα πρώτα επιζητούσαν ποιότητα και συνύπαρξη με άτομα ίδιας κοινωνικής προέλευσης, ενώ οι οργανωτικές δομές για τα δεύτερα ήταν περιορισμένες.

Το είδος των δραστηριοτήτων κατά τον ελεύθερο χρόνο εί-